Вх. № ЧР-03-379/14.10.2024 г.

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Валери Денев Тодоров,
професионално направление 3.2 Психология
по материалите, предоставени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, в област на висшето образование
3. Социални стопански и правни науки, професионално направление
3.2. Психология (Професионално ориентиране и кариерно развитие),
обявен в Държавен вестник, брой 58 от 09.07.2024 г.

Рецензията е част от процедурата по конкурса за заемане на академична длъжност **доцент** в област на висшето образование 3. Социални стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Професионално ориентиране и кариерно развитие), обявен от Института за изследване на населението и човека – БАН (ДВ бр. 58/09.07.2024 г.) за нуждите на секция „Трудова и организационна психология“. Изготвена е на основание чл. 4, чл. 29а, чл. 47 от Правилника за работа на научните журита за заемане на академични длъжности в ИИНЧ – БАН, и Заповед № РД-6-446/05.09.2024 г. на директора на ИИНЧ – БАН.

В посочения конкурс участва единствен кандидат – д-р Сезгин Мюмюн Бекир, доктор по психология, главен асистент от секция „Трудова и организационна психология“, департамент „Психология“ към ИИНЧ – БАН. Кандидатът отговаря на изискванията на чл. 27 от Правилника за условията и реда за заемане на академични длъжности „асистент“, „гл. асистент“, „доцент“ и „професор“ в ИИНЧ – БАН и е допуснат за оценяване от научното жури по конкурса.

Във връзка с процедурата са предоставени всички нормативно изисквани материали и документи. Предоставени за оценяване са един самостоятелен монографичен труд, една книга на базата на защитен дисертационен труд и 20 статии, 4 от които в реферирани и индексирани научни издания.

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати

1. *Оценка на монографичния труд*

Представеният за рецензия монографичен труд със заглавие „Транзакционен анализ и професионално ориентиране“ обобщава резултатите от продължителни

изследователски усилия и е следваща логична стъпка от професионалното и творческото израстване на неговия автор – гл. ас. д-р Сезгин Бекир. Д-р Бекир е добре познат на българската психологическа общност с работата си в областта на транзакционния анализ (ТА) и неговото популяризиране и разпространение. Творческата му биография досега включва една монография и множество изследователски статии, посветени на това направление в психологията.

Както става ясно от заглавието, трудът е посветен на приложението на теорията и методите на транзакционния анализ в сферата на професионалното ориентиране като специфичен елемент от кариерното консултиране. Значението на подобни услуги, както за подрастващи, така и за възрастни, нараства значително през последните години заради изключителната динамика на трудовия пазар, предполагаща чести смени на трудови ангажименти и необходимостта от постоянно актуализиране на професионалната квалификация на търсещите работа. Значението на този тип услуги е особено важно за подрастващите в необлагодетелствано социално положение, за които е важно да бъдат осигурени възможности за максимално оползотворяване на техните таланти и способности с оглед устойчиво подобряване на социалния им статус и перспективите за развитие. Поради това считам, че изборът на изследователски проблем е удачен и отговаря на значима и актуална обществена потребност.

Предоставеният за рецензия текст е структуриран в три глави като първата от тях представлява систематично представяне на транзакционния анализ (ТА) като теоретичен подход и концептуална основа за интервенции. Авторът убедително аргументира тезата, че ТА е особено удачен вариант за формулиране на прагматично ориентирани консултативни подходи, с ясна дефиниция на ролите и ангажиментите на страните в процеса, протоколите за интервенция и критериите за постигане на резултати.

Втората глава включва систематичен преглед на предишни собствени и в съавторство изследвания на взаимовръзките между основни променливи от теорията на транзакционния анализ и субективното усещане за кариерен успех при изследвани лица от различни професионални области, както и на изразеността на его състоянията и избора на професия при ученици в седми клас. Заедно със собствените разработки, в този раздел е представен и обзор на изследвания, посветени на идентифицирането и класифицирането на основните фактори при избора на професия и концепции за избора на професия в юношеска възраст. По същество разделът изгражда

аргументацията и поставя на вниманието на читателя теоретичните и емпирични предпоставки за предложения в третата глава практически модел на интервенция при консултация за професионално ориентиране и кариерно развитие.

Моделът използва редица личностови променливи от теорията на ТА, чрез които консултантът може да изгради ясна и обоснована концепция за това как да насочи своя клиент към сфера на професионална реализация, която максимално добре съответства на неговата личност и интереси. Предложени са четири психометрични инструмента за измерване на *его-състояния, житейски позиции, драйвери/стил на работа* и *житейски сценарии* с общо 19 скали. Два от инструментите са авторски разработки, а два са български адаптации на доказани и разпространени методики на чужди автори. Представени са доказателства за психометричните качества на инструментите и насоки как следва да бъдат интерпретирани резултатите от тях в контекста на консултация за професионално ориентиране. В добавка към тях са представени и три проективни методики, интегрирани като елементи от предложения в последната част на трета глава седемстъпков модел на кариерна консултация за професионално ориентиране. Моделът представлява изцяло ревизирана и концептуално преосмислена версия на модела за адаптацията на личността и изследване на лидерските стилове на Джули Хей (Hay, 1992) и според мен, именно той е централният приносен момент на монографията. Създаването на конкретен практически протокол въз основа на изследователски резултати е сериозно предизвикателство и авторът на труда е поел този риск. Моделът е ясно формулиран в логично обосновани и ясно разбираеми последователни практически стъпки. В този вид без особени затруднения би могъл да бъде пренесен в широк кръг от приложни контексти и лесно разбран и прилаган от кариерни консултанти с разнообразна теоретична ориентация и предишен практически опит. Инструментът би могъл да бъде особено полезен при работа с подрастващи, живеещи в депривирана социална среда, където възможностите за получаване на обратна връзка за собствените способности и таланти, както и на информация за перспективите и възможностите за развитие, са ограничени и поради това значимостта на получаване на външна помощ, напътствие и окуражаване е голяма. Съдържанието на монографията и обобщените в нея научни резултати, според мен, лесно биха могли да послужат за основа на тренинг програма за консултанти в областта на професионалното ориентиране с голяма практическа ефективност.

Предоставеният за рецензия монографичен труд съдържа безспорни изследователски, практико-приложни и методологически приноси, като бих изтъкнал следните от тях:

1. Направено е достъпно и последователно систематично изложение на основните идеи на подхода на транзакционния анализ с акцент върху приложението му в организационна среда;

2. Представени са собствени изследвания на взаимовръзките на основни личностови променливи от транзакционния анализ и променливи свързани с професионалното развитие и кариерния успех;

3. Предложен е систематизиран многодименсионален модел за описание на характеристиките и поведението на личността в работна среда и са описани четири типа профили за определяне на професионалните избори и интереси;

4. Изведен е седемстъпков практически насочен протокол за консултиране при професионално ориентиране;

5. Създадени и адаптирани са психометрични инструменти за оценка на ключови променливи от транзакционния анализ, които проправят пътя за бъдещи изследвания в това теоретично направление.

Считам, че научните приноси и цялостните качества на монографичния труд удовлетворяват изискванията и условията за научната длъжност по конкурса.

2. *Оценка на приносите в останалите приложени публикации*

Кандидатът предоставя за оценяване още 21 научни труда. Един от тях е книга въз основата на защитен дисертационен труд, 14 са самостоятелни публикации; четири от трудовете са публикувани в индексирани и реферирани издания. Към посочените по-горе научни приноси следва да се изтъкнат дългогодишната изследователска работа на кандидата в областта на транзакционния анализ и прилагането на тази теоретична перспектива основно в контекста на организацията, професионалната реализация, професионалното ориентиране в юношеска възраст, личностното израстване. Значително място в творчеството на кандидата заема работата му върху усещането за кариерен успех и неговите личностови и контекстуални антецеденти.

Като постоянна насока в работата на кандидата се очертава стремежът към практически приложими изследователски резултати за решаване на значими социални проблеми, свързани основно с подпомагане на подрастващи в неравностойно

социално положение при избора на професия и подпомагането им при изграждането на стратегия за личностно, образователно и професионално развитие.

Не на последно място следва да се изтъкне и разработването и адаптирането на редица методики като авторски въпросник за трите типа житейски сценарии по теоретичния модел на Ерик Берн, българска адаптация на кратка версия на самооценъчен въпросник на Джули Хей (Нау, 1996) за стиловете на работа.

Чрез посочените публикации кандидатът демонстрира солидно и устойчиво присъствие в академичната област на конкурса, задълбоченост и систематичност на научното си творчество.

3. Цитиране от други автори

Според предоставената справка на цитиранията, разработките на д-р Бекир, представени по конкурса, са цитирани общо 8 пъти, от които 3 пъти в рецензирани и индексирани в световноизвестни бази данни издания и 2 пъти в колективни томове и монографии с научно рецензиране. Останалите 3 цитата са в нереферирани списания с научно рецензиране. По този показател, научното му творчество също изпълнява изискванията на длъжността по конкурса.

4. *Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката*.

Гл. ас. д-р Сезгин Бекир е бил ръководител на един научен проект „Личност, образование и професионална реализация при лица от уязвими групи в страната: научни измерения и практически подходи“, финансиран от Национална програма „Млади учени и постдокторанти“. След придобиване на ОНС доктор е приключил реализацията на 2 вътрешни изследователски проекта.

Кандидатът е взел участие и в редица приложни проекти основно със социална и административна насоченост, като например социална и икономическа интеграция на лица от малцинствени и непривилегировани групи.

5. *Научен принос, оригиналност на представените трудове и достоверност на представените научни данни*.

Научният принос на представените трудове е разнообразен, значим и устойчив във времето. Няма основание достоверността на представените научни данни и резултати да бъде подлагана на съмнение.

II. Административна и обществена дейност

Успоредно с работата си като главен асистент към ИИНЧ – БАН, д-р Бекир е и председател на Общинския съвет по наркотични вещества в община Кърджали. Този орган е ангажиран с разработване, приемане и изпълнение на общински програми за борба срещу злоупотребата с наркотични вещества и наркотрафика в съответствие с националните стратегии и програми, като също така осъществява обучения, консултации, превантивни дейности и информационни кампании.

III. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Кандидатът изпълнява напълно и в някои аспекти надвишава изискванията за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висшето образование 3. Социални стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Професионално ориентиране и кариерно развитие).

IV. Лични впечатления от кандидата (ако има такива)

Имам положителни лични впечатления за гл. ас. д-р Бекир, както в професионален, така и в личен план. Смятам, че се ползва с безупречна репутация в академичната общност.

V. Заключение

В заключение, общата ми оценка по критериите и показателите за академичната дейност на гл. ас. д-р Сезгин Мюмюн Бекир е положителна. Същият отговаря на изискванията на ЗРАСРБ (чл.2б, чл. 24, чл. 26), ППЗРАСРБ и нормативната уредба на ИИНЧ - БАН за заемане на академичната длъжност „доцент“ в област на висшето образование 3. Социални стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Професионално ориентиране и кариерно развитие). Без колебание предлагам допускането му до избор от Научния съвет на ИИНЧ-БАН.

Дата: 11.10.2024 г.

Подпис ……

Доц. д-р Валери Тодоров